

BÀI VIẾT SỐ 2

(Nghị luận văn học)

(2 tiết)

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Biết vận dụng các kiến thức về bài thơ, đoạn thơ đã học và kĩ năng phân tích, cảm thụ thơ vào viết bài văn.
- Có kĩ năng tìm ý và lập dàn ý cho bài văn nghị luận về một tác phẩm thơ. Biết trình bày và diễn đạt các nội dung bài viết một cách sáng sủa, đúng quy cách. Có kĩ năng viết đoạn văn, bài văn nghị luận văn học tương đối hoàn chỉnh.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LUU Ý

1. Về nội dung

a) Theo định hướng của chương trình THPT mới, số bài kiểm tra viết làm văn của một học kì thường là bốn bài. *Bài viết số 1* là nghị luận xã hội. *Bài viết số 2* là nghị luận văn học, yêu cầu kết hợp nội dung lí thuyết làm văn với các bài thơ, đoạn thơ trong phần Đọc văn. *Bài viết số 3* là một bài về nghị luận văn học nhưng bàn về một ý kiến, một nhận định về lịch sử văn học hoặc lí luận văn học. Cuối cùng *Bài viết số 4* là bài kiểm tra tổng hợp cuối Học kì I, kết hợp kiểm tra theo hình thức trắc nghiệm khách quan và viết bài văn, đoạn văn nghị luận. Phần viết này có thể là hai câu chọn một (nghị luận văn học hoặc nghị luận xã hội), nhưng cũng có thể kết hợp cả hai loại nghị luận này (bắt buộc làm cả hai câu).

b) Với định hướng nêu trên, *Bài viết số 2* yêu cầu HS viết bài nghị luận về một số bài thơ, đoạn thơ đã học trong phần Đọc văn. Về phần lí thuyết làm văn cần kết hợp với các nội dung đã học như : *đọc thơ ; nghị luận về một bài thơ, đoạn thơ,...* Các tác phẩm ở phần Đọc văn đầu lớp 12 chủ yếu là phần thơ Việt Nam những năm kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954) như : *Tây Tiến* (Quang Dũng), *Bên kia sông Đuống* (Hoàng Cầm), *Việt Bắc* (Tố Hữu), *Đất nước* (Nguyễn Đình Thi). Cũng có đề về *Tiếng hát con tàu*, tác phẩm của Chế Lan Viên, viết sau năm 1954, khi miền Bắc bước vào thời kì xây dựng

chủ nghĩa xã hội. Vì thế cần liên hệ với các bài học về các tác phẩm đã nêu để giúp HS làm tốt đề văn ở *Bài viết số 2*.

2. Về phương pháp

SGK nêu lên năm đề nghị luận văn học cho *Bài viết số 2*. Trong năm đề này, có ba đề nghị luận về một tác phẩm thơ học chính thức (*Tây Tiến*, *Việt Bắc*, *Tiếng hát con tàu*) và hai đề về tác phẩm thơ đọc thêm (*Bên kia sông Đuống*, *Đất nước* (Nguyễn Đình Thi)). GV tùy vào trình độ cụ thể của HS lớp, trường mình dạy mà lựa chọn hoặc ra đề cho phù hợp, miễn là tập trung vào dạng đề nghị luận về một tác phẩm thơ.

Đây là bài kiểm tra viết ở lớp trong 2 tiết, vì thế GV cần nêu yêu cầu về kiến thức và kỹ năng viết sao cho phù hợp với thời gian làm bài.

III – GỢI Ý VỀ CÁCH LÀM CÁC ĐỀ VĂN

Đề 1. Vẻ đẹp ngôn ngữ thơ qua bài *Tây Tiến* của Quang Dũng.

Cần lưu ý HS về yêu cầu của đề. Đề không yêu cầu phân tích toàn bộ bài thơ *Tây Tiến* của Quang Dũng mà chỉ nêu những cảm nhận về vẻ đẹp ngôn ngữ của bài thơ. Tuy nhiên, nêu cảm nhận của cá nhân người viết không có nghĩa là "thích nói gì cũng được" mà phải xuất phát từ quan niệm : Vẻ đẹp của ngôn ngữ thơ là gì và nó được biểu hiện trên các phương diện nào ? Vẻ đẹp của ngôn ngữ thơ là vẻ đẹp của hình thức nghệ thuật nhưng hình thức ấy phải chuyển tải được một nội dung sâu sắc. Ngôn ngữ thơ cần hiểu theo nghĩa rộng, đó là toàn bộ hình thức biểu đạt : từ nhịp điệu, từ ngữ, hình ảnh, biện pháp tu từ đến cả những yếu tố như thanh, vần, dấu câu,...

Đề 2. Phân tích một đoạn thơ mà anh (chị) cho là "đậm đà màu sắc dân tộc" trong bài thơ *Việt Bắc* của Tố Hữu.

Muốn chọn được đoạn thơ "đậm đà màu sắc dân tộc" trước hết người viết cần hiểu thế nào là màu sắc dân tộc (còn gọi là tính dân tộc) trong văn học. Nhìn chung, màu sắc dân tộc của một tác phẩm thường thể hiện trên cả hai phương diện nội dung và hình thức. Nội dung dân tộc đòi hỏi một hình thức tương ứng. Từ cách hiểu về nội dung và hình thức dân tộc, mới xác định đoạn thơ mà người viết cho là "đậm đà màu sắc dân tộc". Phân tích đoạn thơ để chỉ ra những biểu hiện của tính dân tộc trong đó.

Đề 3. "Thế giới Kinh Bắc" trong đoạn trích bài thơ *Bên kia sông Đuống* của Hoàng Cầm.

Vấn đề trọng tâm của đề văn này là làm sáng tỏ "thế giới Kinh Bắc" trong đoạn trích *Bên kia sông Đuống* của Hoàng Cầm. Như thế cũng không cần phải phân tích toàn bộ bài thơ mà chỉ lựa chọn những chi tiết, hình ảnh thơ có liên quan đến "thế giới Kinh Bắc". Và như vậy, trước hết cần hiểu "thế giới Kinh Bắc" là gì. Có thể hiểu một cách ngắn gọn, "thế giới Kinh Bắc" là toàn bộ những biểu hiện của văn hóa Kinh Bắc. Kinh Bắc là "địa danh hành chính một đạo thời Lê [...] gồm bốn phủ Từ Sơn, Thuận An, Bắc Hà và Lạng Giang, tương ứng với hai tỉnh Bắc Giang, Bắc Ninh và phần bắc Hà Nội ngày nay"⁽¹⁾. Văn hóa Kinh Bắc thể hiện ở văn học, nghệ thuật (các làn điệu dân ca quan họ, hát chèo, hát đối đáp, các trò chơi dân gian) ; các phong tục tập quán và sinh hoạt văn hóa, tín ngưỡng ; các danh lam thắng cảnh, chùa chiền và di tích lịch sử,... Văn hóa Kinh Bắc còn thể hiện ở cuộc sống và con người Kinh Bắc.

Từ cách hiểu về "thế giới Kinh Bắc", soi chiếu vào bài thơ *Bên kia sông Đuống* của Hoàng Cầm để chỉ ra và bình luận "thế giới Kinh Bắc" trong bài thơ.

Đề 4. Về một phương diện nghệ thuật mà anh (chị) cho là đặc sắc trong bài thơ *Tiếng hát con tàu* của Chế Lan Viên.

Đề văn không yêu cầu phân tích toàn bộ bài thơ *Tiếng hát con tàu* mà chỉ phân tích một phương diện nghệ thuật nổi bật nào đó. Như thế, người viết cần nắm được bài thơ này có những phương diện nghệ thuật nổi bật nào, sau đó mới tập trung phân tích, chứng minh và bình luận về phương diện nghệ thuật nổi bật đó. Về các phương diện nghệ thuật nổi bật của bài thơ, có thể kể như : nghệ thuật ngôn từ ; nghệ thuật sáng tạo hình ảnh ; tính chất suy tưởng, triết lí (vẻ đẹp trí tuệ),...

Đề 5. Phân tích phân đầu bài thơ *Đất nước* của Nguyễn Đình Thi (Từ "Sáng mát trong như sáng năm xưa" đến "Những buổi ngày xưa vọng nói về").

Đây là đoạn thơ hay nhất của bài thơ *Đất nước*, rất quen thuộc với GV và có rất nhiều bài viết hay về bài thơ, đoạn thơ này. Tuy nhiên, đối với HS đây vẫn là bài thơ rất mới, hay và khó, bài thơ lại chỉ đọc thêm, nên GV cần lưu ý hướng dẫn HS kĩ hơn nếu lựa chọn đề văn này.

(1) Theo *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, tập 2, tr. 581, mục *Kinh Bắc*.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Nguyễn Đăng Mạnh (Chủ biên), *Văn – Bối cảnh học sinh giỏi Trung học phổ thông*, tập 2, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2002.
- Tố Hữu – *Về tác giả và tác phẩm*, Phong Lan tuyển chọn và giới thiệu, NXB Giáo dục, 2007.
 - Nguyễn Đình Thi nói về bài thơ "Đất nước", trong sách *Nhà văn nói về tác phẩm*, Sđd.
 - Chế Lan Viên và bài thơ "Tiếng hát con tàu", trong sách *Nhà văn nói về tác phẩm*, Sđd.
- Các bài viết về Tây Tiến trong cuốn *Tiếng nói tri âm*, NXB Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh, 1996.